

NOVE TEHNOLOGIJE U KONTEKSTU UNAPREĐENJA POSLOVANJA FINANSIJSKIH I INVESTICIIONIH INSTITUCIJA

Doc. dr Marina Protić

Univerzitet "Union - Nikola Tesla" Beograd, Srbija

Apstrakt: Nove tehnologije predstavljaju predvodnicu unapređenja institucija u svim sferama društva i uključivanja u savremene globalne tokove. Cilj našeg istraživanja je naučno sagledavanje uloge bankarskih, nebankarskih, institucionalnih investitora i posredničkih institucija na tržištu novčanih sredstava. Navedeni subjekti u delatnostima poslovnih sistema su intermedijatori koji na najefikasniji način transferišu sredstva od suficitnih ka deficitnim ekonomskim jedinicama. Danas se na sceni pojavljuje veliki broj tradicionalnih i inovativnih finansijskih učesnika. Motiv istraživanja nalazi se u sistematskoj i sadržajnoj analizi davalaca aktuelnih usluga konkretnim kolektivitetima, neophodnih za ostvarivanje projektovanih biznis strategija. Rezultati angažmana ogledaju se u realizaciji prometa, potrošnji dobara, ekonomskom progresu i drugim statusnim pogodnostima. Značaj prisustva finansijskih i investicionih ustanova evidentan je u pozicioniranju esencijalnih grupacija konglomerata finansijskih tržišta, koje obezbeđuju respektabilne sopstvene prihode i egzistenciju klijenata u društvenoj zajednici.

Ključne reči: *Nove tehnologije, unapređenje poslovanja, ekonomija, finansijske institucije, investicione institucije*

NEW TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF IMPROVING THE BUSINESS OF FINANCIAL AND INVESTMENT INSTITUTIONS

Abstract: New technologies are the leader in the improvement of institutions in all spheres of society and inclusion in modern global trends. The aim of our research is to scientifically consider the role of banking, non-banking, institutional investors and intermediary institutions in the money market. These entities in the activities of business systems are intermediaries that transfer funds from surplus to deficit economic units in the most efficient way. Today, a large number of traditional and innovative financial participants appear on the scene. The motive of the research is in the systematic and content analysis of the providers of current services to specific collectives, necessary for the realization of the projected business strategies. The results of the engagement are reflected in the realization of turnover, consumption of goods, economic progress and other status benefits. The importance of the presence of financial and investment institutions is evident in the positioning of essential groups of financial market conglomerates, which provide respectable own income and the existence of clients in the community.

Keywords: *New technologies, business improvement, economy, financial institutions, investment institutions*

Uvod

Postoji veći broj institucija finansijskih tržišta. One su se razvijale uporedo sa razvojem ovih tržišta. Pojedine institucije nastale su pre finansijskih tržišta (banke, štedionice). Neke

institucije tvorevina su finansijskih tržišta, kao što su institucionalni investitori (osiguravajuće organizacije, penzioni fondovi), kao i neki finansijski posrednici (investicione kompanije). Postoje različite vrste finansijskih institucija i sve one služe za najefikasnije transferisanje finansijske štednje od suficitnih prema deficitnim ekonomskim jedinicama.

U uslovima savremenog načina poslovanja, finansijske institucije i finansijske usluge su u značajnoj meri zavisne od informacionih tehnologija, odnosno od informacionih sistema koji su zasnovani na tim tehnologijama. Brzi razvoj u ovoj sferi donosi nove mogućnosti, ali i nove opasnosti po stabilnost i sigurnost poslovanja. Usled takvih okolnosti, finansijske institucije su izložene različitim izvorima rizika informacionog sistema. Kako bi se stvorio okvir za svođenje ovog rizika na prihvatljiv nivo, odnosno za ublažavanje štetnih posledica njegove realizacije, neophodno je uspostaviti i obezbediti doslednu primenu odgovarajućih mera u upravljanju informacionim sistemom.

Kao intermedijatori na finansijskom tržištu, finansijske institucije kreiraju širok spektar vrednosnih papira (primarnih i sekundarnih) kako bi osigurale efikasnu transakciju slobodnih novčanih sredstava između novčano – suficitarnih i novčano – deficitarnih subjekata, te osigurale zaradu za svoje vlasnike, najčešće deoničare koji imaju udela u raspodeli dividende. Finansijske institucije prikupljaju slobodna novčana sredstva od novčano – suficitarnih subjekata i na taj način formiraju svoju pasivu. Tako prikupljene izvore finansiranja, finansijske institucije zatim „prepakuju“ u nove finansijske proizvode ili usluge i plasiraju ih novčano – deficitarnim subjektima, te na taj način formiraju svoju aktivu.

Jedan od ciljeva fintech industrije je da omogućiti dostupnost finansijskih usluga najširoj populaciji, što povoljnije i jednostavnije, u čemu joj pomažu niži troškovi poslovanja koji se ogledaju pre svega u nepostojanju fizičke infrastrukture kakvu poseduju banke, osiguravajuće kuće, fondovi i drugi igrači na tržištu, ali i u automatizaciji rada.

U ekonomskoj teoriji i praksi, finansijske institucije su podeljene na bankarske (depozitne), nebankarske (nedepozitne) finansijske institucije i institucionalni investitori i posredničke institucije. U depozitne finansijske institucije se ubrajaju banke i štedionice, a u nedepozitne – institucije ugovorne štednje (osiguravajuće kompanije, penzioni fondovi) i investicioni posrednici (investicioni fondovi i finansijske kompanije).

1. Nove tehnologije u kontekstu unapređenja poslovanja

Finansijska tehnologija ili fintech se odnosi na implementaciju novih tehnologija radi pružanja boljih finansijskih usluga. Najčešće se ovakva rešenja oslanjaju na pametne telefone i korisne aplikacije. Fintech termin je koji se koristi za sve kompanije koje razvijaju ili koriste tehnologiju u cilju unapređenja finansijskih servisa i proizvoda.

Budućnost banaka se često definiše kroz akronim BAAP (Bank as a platform), kao i BAAS (Bank as a service). Ovo podrazumeva da banka, kao stabilna institucija, sa jakom infrastrukturuom, svoju budućnost ima kao platforma, ili servis, izložen eksterno pomoću API-a na koji se konektuju nebankarske institucije koji su front ka klijentima. Pravi korak ka ovoj budućnosti je i PSD2 (Payment Service Directive 2). Bitan segment u okviru FinTech-a je tzv. industrija plaćanja, koja u poslednje vreme beleži izuzetan rast.

Akcije ovih kompanija takođe beleže značajan cenovni rast. Zanimljivo je da, prethodno nerazvijene zemlje danas imaju veći rast u ovoj oblasti u odnosu na razvijene i to pre svega u oblasti elektronske trgovine, bezgotovinskim transakcijama i alternativnim načinima plaćanja. Jedan od razloga je i taj što su prethodno nerazvijene države praktično preskočile celokupnu fazu evolucije koja je bila bazirana na korišćenju kreditnih kartica.

Međunarodna plaćanja su u početku obavljana uz pomoć Telex sistema, koji su banke vremenom unapredile uvođenjem SWIFT sistema, koji u skoro neizmenjenom obliku funkcioniše više od 42 godine. Današnje SWIFT poruke su i dalje programirane u jeziku koj se naziva FIN, i po strukturi su veoma slične porukama prethodnog Telex sistema.

Ograničenja FIN jezika i načina plaćanja su postali usko grlo koje usporava razvoj međunarodne trgovine. Glavni nedostaci su:

- transakcije su skupe za klijente,
- kompleksne procedure zahtevaju dosta vremena,
- veliki broj posrednika pri čemu se devizni kurs menja sve do momenta prispeća sredstava.

Moderni korisnici zahtevaju benefite digitalizacije: veću brzinu i transparentnost uz nižu cenu transakcija, pa nije realno očekivati da međunarodni platni promet ostane neizmenjen. Napredak koji je FinTech doneo klijentima u domaćem platnom prometu vrši konstantan pritisak na banke u pravcu modernizacije međunarodnog platnog prometa. Brojne inicijative dolazi sa raznih strana.

SWIFT je 2017. godine pokrenuo PoC blockchain inicijativu da pomogne upravljanje međunarodnih „nostro“ računa. Morgan, RBC i ANZ su kreirali IIN mrežu baziranu na DLT. IBM i MasterCard rade na rešavanju sličnih problema koristeći kombinaciju blockchain-a i API. Centralne banke Kanade (BoC) i Singapura (MAS) su u maju 2019. godine uspešno povezali svoje zasebne blockchain projekte i omogućile plaćanje bez posrednika

FinTech fundamentalno poboljšava međunarodna plaćanja. Budućnost plaćanja je u digitalnom obliku, bez posrednika – korišćenjem neke vrste DLT-a, jedinstvenom formatu poruke i identičnoj ceni za domaće i međunarodne transakcije. FinTech donosi veću transparentost i brzinu. Gubi se razlika između domaćeg i međunarodnog platnog prometa, tehnologija izbacuje posrednike i smanjuje troškove, regulativa se harmonizuje i standardizuje. (Financial Stability Board, 2019) Odnos između sadašnjih finansijskih institucija i FinTech kompanija je pretežno komplementaran i kooperativan. Ipak, postoje izuzeci od ovog trenda, pošto su neke FinTech kompanije izvršile prodor u oblasti plaćanja i kreditiranja, što stvara kompetitivni pritisak na postojeće institucije, i prisiljava ih da modernizuju proces odobravanja kredita i koriste bolje i brže analitičke sisteme obrade podataka.

BigTech kompanije su nedavno ušle na tržište finansijskih usluga. Najčešće su partneri tradicionalnim finansijskim institucijama, preko svojih platformi. Imajući u vidu karakteristike BigTech, jasno je da one mogu da predstavljaju izvor povećanja konkurencije za aktuelne finansijske institucije. BigTech preduzeća koja pružaju finansijske usluge razlikuju se od drugih FinTech firmi. Prvo, zbog svoje veličine, BigTech firme su obično dobro kapitalizovane i ne suočavaju se sa ograničenjima u finansiranju, kao FinTech firme. (Douglas, Zeysche, Buckley, Barberis, 2017)

Tehnološke kompanije mogu da koriste baze podataka o kupcima iz svojih nefinansijskih operacija, što im omogućuje da sprovedu procenu rizika i obezbeđuje konkurentnu prednost u pružanju finansijskih usluga. BigTech firme imaju lak pristup najnovijim tehnologijama. Računarski oblak nije nova tehnologija, već novi način pružanja IT usluga, preko on-line mreže, najčešće interneta, za naknadu.

Ovaj način isporuke usluga ima potencijal da značajno poboljšaju bezbednost i otpornost finansijskih institucija. Nezavisni dobavljači navedenih usluga imaju znatno manju stopu rasta zbog troškova tranzicije, bezbednosti i kompleksnosti regulatornih zahteva. Birajući svoj koncept razvoja, finansijske institucije mogu se oslanjati na: privatni oblak (koji je suštinski vlasništvo finansijske institucije), zajednički oblak (isporučuju se iste usluge zajednici finansijskih institucija), javni oblak (isporučuju se usluge za veliki broj zainteresovanih korisnika).

Kompanije mogu da se oslanjaju samo na jedan privatni oblak, da mu budu verne ili da jedan oblak zamenjuju drugim, da koriste različite oblake za različite vrste usluga. Kompanije mogu primeniti hibridni pristup, da kombinuju privatni i javni oblak sa tehnologijom koja obezbeđuje da se podaci i aplikacije dele između njih.

Ovaj pristup podrazumeva oslanjanje na privatni oblak kad su u pitanju kritične računске potrebe, da bi se minimizirao rizik kontrole kompanije od dobavljača usluga računarskog oblaka, dok se u nekritičnim funkcijama radi u komunalnom režimu, uz veću sigurnost i veći stepen operativne otpornosti kada se uporedi sa tradicionalnom praksom. Usluge računarskog oblaka omogućuju mnogo manjim finansijskim institucijama pristup daleko sofisticiranijoj arhitekturi i bezbednosnim funkcijama nego što bi mogli da razviju sami.

FinTech industrija raste sve većom brzinom, a takav trend očekuje se i u budućnosti. Tehnološki razvoj nudi značajne koristi pojedincima, kompanijama i ekonomiji kao celini, ali stavlja regulatore pred nove izazove. Kao važno pitanje izdvaja se mogući uticaj FinTech industrije na finansijsku stabilnost, s obzirom na njenu široku primenu. (Douglas, Zeysche, Buckley, Barberis, 2017) Veća konkurencija mogla bi uticati na prekomerno preuzimanje rizika i ublažavanje kreditnih standarda od strane tradicionalnih finansijskih institucija. Implikacije povećanog oslanjanja tradicionalnih finansijskih institucija na nezavisne dobavljače usluga u oblaku su donekle različite. Ova razvojna tendencija nudi komercijalne koristi bankama, a ne konkurencije na tržištu. Izgleda verovatan scenario prema kome će jak komercijalni pritisak naterati banke da više sarađuje sa isporučiocima ovih usluga, iako je ta saradnja ograničena potrebom za sopstvenim upravljanjem rizicima ili regulatornim ograničenjima.

Primarni cilj uvođenja sistema elektronskih plaćanja bio je rešavanje problema sistema plaćanja zasnovanih na papiru, korišćenjem potencijalnih prednosti primene informacione tehnologije. Praksa je kasnije pokazala da ovi procesi znače mnogo više od zamene papirnih dokumenata i njihovog fizičkog prenosa elektronskim putem, odnosno da efikasno i ekonomično korišćenje ove tehnologije zahtijeva reinženjering poslovnih procesa i međuodnosa učesnika. Pojava elektronskog novca nametnula je potpuno novu filozofiju u bankarstvu koja se zasniva na elektronskoj razmeni podataka i sredstava (EFT-Electronic Funds Transfer), koja je pojmovno određena kao elektronsko bankarstvo. Ovim načinom plaćanja eliminiše se plaćanje čekovima i drugim oblicima bezgotovinskog plaćanja. Pojedine zemlje razvile su posebne sisteme usluga interbankarskog transfera sredstava, u okviru mreže unutrašnjeg platnog prometa.

2. Savremeni kontekst funkcionisanja finansijskih i investicionih institucija

Finansijski sistem predstavlja deo privrednog sistema koji pruža finansijske usluge drugim sektorima privrede. Sastoji se od centralne banke, drugih banaka, nebankarskih finansijskih institucija, organizovanih finansijskih tržišta i odgovarajućih regulatornih i supervizorskih institucija. Finansijski sistem ima složenu strukturu čiji elementi omogućavaju neometan tok

finansijskih sredstava na nacionalnom i globalnom nivou. Drugim rečima, finansijski sistem predstavlja uređen skup odnosa između subjekata koji raspolazu viškom finansijskih sredstava (suficitarnih jedinica) i subjekata koji imaju manjak finansijskih sredstava (deficitarnih jedinica). Povezivanje suficitarnih i deficitarnih jedinica, kao što je poznato, podrazumeva povezivanje dve ključne makroekonomske kategorije – štednje i investicija. (Dragutinović, 2018)

Centralna ili emisiona banka predstavlja specifičnu bankarsku instituciju monetarnog sistema koja je najčešće pod velikim nadzorom i uticajem države. Centralna banka predstavlja banku banaka i ostalih finansijskih institucija. Nastanak centralnih banaka se vezuje za „privilegovane banke” koje su emitovale novčanice, a među njima samo jednoj je pripao monopol nad emisionim poslovima. Prve emisije banke u Evropi se pojavljuju sa sa industrijskom evolucijom, tako da su one bile preduslov ubrzanog industrijskog razvoja. Prva emisiona banka se pojavljuje u Švedskoj 1656. godine pod nazivom “Riskbank of Sweden”, a najveći uticaj na razvoj centralnih banaka u Evropi je imala “Bank of England” koja je osnovana 1694. godine. Istorijat emisije banke u našoj zemlji vezan je za razvoj “Privilegovane Narodne banke Kraljevine Srbije” koja je osnovana 1883. godine. (Vunjak, Kovačević, 2006)

Za emisije banke je karakteristično da direktno utiču na regulisanje i usmeravanje monetarno kreditne politike u svakoj državi. Po tom osnovu, emisiona banka dinamizira i stabilizuje privredne i državne aktivnosti svake zemlje. Bez obzira što je emisiona banka neprofitna institucija, njoj pripada monopolski položaj pri obavljanju svojih funkcija jer je isključivo njoj dato zakonsko ovlašćenje da emituje novčanice i kovani novac.

Osnovna karakteristika **depozitnih banaka** jeste da one mobilizuju kratkoročne izvore (kratkoročne depozite i uloge na štednju) u cilju plasiranja sredstava na kratak rok. Polazeći od ročnosti izvora, depozitne banke su usmerene na kratkoročne plasmane i to prvenstveno za promet roba i usluga, zaliha robe i kupovinu trajnih i potrošnih dobara od strane stanovništva. S obzirom na to da ta aktivnost ima komercijalni karakter, ove banke se često nazivaju i komercijalnim bankama. (Erić, 2004)

Za depozitne banke je karakteristično da predstavljaju najbrojniju bankarsku grupu. Zbog brojnosti depozitnih banaka, skoro u svim državama sveta su dominantni depozitni i kreditni bankarski poslovi. Depozitne banke predstavljaju osnovnu snagu kreiranja novca i održavanja likvidnosti u bankarskom sektoru. Preko depozitnih banaka vrši se uticaj države (pre svega centralne banke) na ostvarivanje monetarno kreditne i devizne politike. Karakteristike depozitnih banaka jesu, da imaju snažan uticaj na tržištu novca, jer su istovremeno najveći ponuđači i tražioci novčanih sredstava. Depozitne banke na tržištu kapitala predstavljaju značajan faktor ponude novčanih sredstava. Posebno su kod depozitnih banaka razvijeni poslovi virmanskog bezgotovinskog plaćanja, elektronskog bankarstva, plastičnog novca i sl. Aktivnost depozitnih banaka usmereno je na plasmane javnih hartija od vrednosti. (Vunjak, Kovačević, 2006)

Poslovne banke predstavljaju produkt visoko razvijenih zemalja tržišnog tipa privređivanja. Poslovne banke raspolazu sa velikim sopstvenim kapitalom (što nije svojstveno drugim bankama) i nalaze se u metropolama visoko razvijenih zemalja. Njihova delatnost usmerena je krupnim industrijskim preduzećima (kao što su: kompanije, korporacije, koncerni, karteli). Za poslovne banke je karakteristično da povezuju interese finansijskog kapitala i interese industrijskog kapitala. U aktivnostima poslovnih banaka dominiraju sopstveni poslovi, što znači da finansiraju finansiraju osnivanje i proširenje sopstvenih preduzeća i učešće u finansiranju drugih preduzeća. Ova činjenica ukazuje, da su poslovne banke vlasnici (ili suvlasnici) većeg broja preduzeća i da na taj način (preko profita preduzeća) uvećavaju

sopstveni kapital. Poslovne banke su tipični predstavnici finansijskog kapitala, koje se na finansijskom tržištu pojavljuju sa sopstvenom emisijom hartija od vrednosti. One se ne bave platnim prometom i drugim bankarskim poslovima koji su van domena finansiranja koncerna, kartela i trustova.

Naziv **univerzalna banka** ukazuje da se radi o banci koja se bavi svim vrstama bankarskih poslova, osim emisijom hartija od vrednosti. Istorijski posmatrano, univerzalne banke spadaju u prve organizacione oblike banaka. U početku razvoja univerzalnih banaka, profit je bio osnovni motiv proširenja delatnosti banaka na veći broj bankarskih poslova. Savremenim razvojem privrede i njenom potrebom za većim iznosima kredita, nametnuta je potreba pružanja celokupnih bankarskih usluga, što je jedino mogla pružiti univerzalna banka.

Za univerzalne banke je karakteristična dominacija depozitnih izvora i kratkoročnih kredita. Prisutna je tendencija kreiranja sopstvenih hartija od vrednosti od strane univerzalnih banaka, sa zadatkom obezbeđenja dugoročnih izvora, radi realizacije dugoročnih kredita. Karakteristika univerzalnih banaka jeste, da razvijaju posebne organizacione delove koji se specijaliziraju za pružanje posebnih bankarskih usluga. Pojedine univerzalne banke su često prepoznatljive po svojim posebnim specijaliziranim bankarskim uslugama. U svetu su poznate univerzalne banke koje nude klijentima čitav niz finansijskih usluga, kao što su uluge u vezi sa prodajom osiguranja, transakcijama hartija od vrednosti, garancija pri emisiji hartija od vrednosti i sl. Univerzalne banke mogu imati akcijski kapital u drugim firmama i mogu osnivati finansijske holding kompanije.

Specijalizovane banke su dobile naziv prema bankarskim poslovima koje obavljaju za pojedine delatnosti. Ti poslovi mogu biti izvoznog karaktera, uvoznog karaktera, poslovi sa hartijama od vrednosti i poslovi za pojedine privredne grane (poljoprivreda, trgovina, zanatstvo i sl). Iz tih razloga se ova vrsta banaka poistovećuje sa granskim bankama. Specijalizacija u delu kreditnog poslovanja daje mogućnost bankama da izvedu bolju ocenu o bonitetu klijenata, realnoj potrebi za kreditima, daljem razvoju pojedine delatnosti i privredne grane.

Specijalizovanim bankama se mogu smatrati i granske banke koje obavljaju bankarske poslove (u celini ili samo neke poslove) za pojedine delatnosti, privredne grane i proizvodne grupacije.

Specijalizovane banke predstavljaju "manje" banke sa ograničenim brojem funkcija i lakšom kontrolom od strane države. Zbog navedenih specifičnosti, specijalizovane banke mogu preuzimati veće rizike, jer njihovo bankrotstvo ne može imati katastrofalne posledice po finansijski sistem jedne zemlje. S obzirom na to da se kod specijalizovanih banaka radi o nedepozitnim institucijama koje vrše transfer akumulirane štednje, njihovo bankrotstvo ne može ugroziti finansijski sistem ni monetarno kreditnu politiku zemlje.

Upoređujući univerzalne i specijalizovane banke može se izvesti zaključak, da su specijalizovane banke pogodnije za obavljanje poslova u vezi sa investicionim bankarstvom, preduzetničkim aktivnostima, integracijama finansijskog restruktuiranja, kreditiranjem izvoza, kreditiranjem agrara, trgovinom i zanatstvom.

Investicione banke se izdvajaju u odnosu na ostale vrste banaka po svojim poslovnim funkcijama. Investicione banke u svom finansijskom potencijalu pretežno raspolažu sa dugoročnim izvorima sredstava, tako da mogu finansirati razvojne potrebe svojih klijenata. Plasman sredstava investicionih banaka je na duži vremenski period. Prema tradicionalnom shvatanju investicione banke preuzimaju i plasiraju hartije od vrednosti svojih kompanija, vlada i drugih emitentata na primarnom tržištu hartija od vrednosti. Takođe, investicione banke pružaju i brokersko – dilerske usluge na sekundarnom tržištu hartija od vrednosti.

Hipotekarne banke plasiraju sredstva iz svog kreditnog potencijala na duži vremenski rok, uz preuzimanje zaloge klijenata u obliku hipoteke (nekretnine) kao pokriće i garancije za izvršeni plasman sredstava. Hipoteka predstavlja stvarno pravo koje daje ovlašćenje poveriocu da se naplati prinudnom prodajom nekretnine ukoliko dužnik ne izmiri svoje konkretne obaveze o roku njihovog dospeća. Predmet hipoteke je nepokretna imovina fizičkih i pravnih lica i to bez obzira na oblik svojine (državna, privatna, akcionarska svojina). Hipoteka se najčešće konstituše na zemljište, na građevinske objekte, instalacije ugrađene u objekte, na hale, magacine i druge prateće objekte.

Lombardne banke obavljaju bankarske poslove odobravanja lombardnih kredita, pri čemu sigurnost plasmana pokrivaju zalogom pokretnih stvari, robe i hartija od vrednosti. Potvrdom o vlasništvu zaloga se prenosi na lombardnu banku (poverioca). Lombardni krediti po svojoj ročnosti u red kratkoročnih bankarskih kredita (vremenski rok od 3 do 6 meseci). Za lombardni kredit je karakteristično, da je manje važna kreditna sposobnost korisnika kredita od važnosti boniteta zaloga. Da bi se mogao realizovati lombardni kredit, neophodno je da se između davaoca kredita i korisnika kredita sačini ugovor u pismenoj formi. Lombardni kredit se vraća lombardnoj banci sa kamatom i ostalim troškovima i to jednokratno po njegovom dospeću. Zaštita davaoca kredita može se realizovati i preko mehanizma relombarda. Relombard predstavlja posebnu vrstu ugovora koji se sklapa između dve banke, pri čemu prva banka (koja poseduje zalogu) vrši prenos dotične zaloga na drugu banku, uz povlačenje novčanih sredstava od te druge banke (relombardne banke). Zaloga se mora čuvati u javnom skladištu, te stoga lombardni kredit nosi sa sobom i veću kamatu.

Investicioni fondovi predstavljaju institucionalne investitore koji prodaju vlasničke hartije od vrednosti (akcije), te tako prikupljaju sredstva i plasiraju ih na finansijsko tržište. Investicioni fondovi nemaju status banke i smatraju se nebankarskim finansijskim institucijama. Njihova uloga je posebno značajna u razvoju finansijskog tržišta. Oni predstavljaju najpovoljniju ponudu mobilizacije kapitala. Pojavljuju se u XIX veku u Belgiji, a u SAD početkom 20-ih godina prošlog veka. U odnosu na banke spadaju u mlađe finansijske institucije. Njihovom pojavom povećava se posrednička konkurencija i uvodi se savremeniji pristup finansijskim transakcijama. Investicioni fondovi investiraju svoj kapital u dugoročne hartije u vrednosti, kupovinom hartija od različitih emitenata, uz istovremeno emitovanje sopstvenih dugoročnih hartija od vrednosti i njihovu prodaju širem krugu "malih" štediša. Dakle, investicioni fondovi formiraju sopstvene portfelje dugoročnih hartija od vrednosti. (Haim, 2000)

S obzirom na to da kupuju tuđe hartije od vrednosti i da emituju i prodaju sopstvene hartije od vrednosti, investicioni fondovi ostvaruju prihode po osnovu dividende i po osnovu kamata. Ukoliko kupuju dugoročne hartije od vrednosti od većeg broja emitenata, tada naplaćuju od amitenata dividendu. Ukoliko prodaju svoje hartije od vrednosti "malim" štedišama, tada isplaćuju dividendu. Na ovaj način, investicioni fondovi vrše disperziju rizika hartija od vrednosti, kako bankrotstvo jednog broja prodavaca hartija od vrednosti ne bi ugrozilo njihov portfolio. Diverzifikaciju rizika je moguće ostvariti investiranjem fondova u veliki broj različitih hartija od vrednosti. (Kolin, 2001)

Štedionice spadaju u red nebankarskih finansijskih institucija. One se svrstavaju u kreditne ustanove čiji je zadatak da prikupljaju štednju od najšireg broja građana, da drže tekuće račune građana i da kreditiraju sektor stanovništva. Za štedionice jano – pravnog karaktera je karakteristično, da nemaju privatni kapital i da nemaju za cilj ostvarivanje profita po svaku cenu. Štedionice se ne bave špekulativnim poslovima za sopstveni račun. Štedionice imaju dugu tradiciju i uživaju visoko poverenje u široj javnosti. One su imale značajnu ulogu u razvoju štednje u podizanju novčane štednje na vrlo visok nivo. Značaj štedionica u prikupljanju sredstava je nemerljiv, jer su orijentisane ka najmanjim štednim ulozima. Bez

obzira što su štedionice slične bankama, one nisu banke, manjeg su finansijskog potencijala nego banke i okrenute su ka mobilizaciji najsitnijih štednih uloga kod nacionalnog bankarskog sistema. Egzistiranje štedionica je u direktnoj zavisnosti sa poverenjem štediša. Upravo iz tih razloga štedionice osnivaju države, republike, opštine, jer one garantuju za štedne uloge građana. Praktična iskustva pokazuju da je shodno tome poslovanje štedionica ograničeno samo na teritoriju osnivača. Štedionice spadaju u visoko kontrolisane finansijske institucije.

Štedno – kreditna udruženja se osnivaju kao akcionarska društva ili kao zajedničke (mešovite) finansijske organizacije. Ukoliko se štedno – kreditne organizacije osnivaju u zajedničkom vlasništvu, tada depozitari i debitori (korisnici kredita) biraju odbor direktora koji upravlja poslovanjem organizacije. U takvim slučajevima treba napraviti razgraničenje: ko pripada štedišama, a ko korisnicima kredita. Upravljačka struktura se bira u odnosu na visinu uloženog depozita. Obaveza štedno – kreditnih organizacija jeste da svoje depozite osiguravaju kod specijalizovanih osiguravajućih organizacija. Depoziti ovih organizacija su srednjoročnog i dugoročnog karaktera, tako da imaju tretman stabilnih finansijskih izvora. Ulagачi u štedno – kreditne organizacije umesto kamata dobijaju dividendu. Za razliku od banaka, ove organizacije forsiraju dugoročne štedne depozite i širok spektar mogućeg oročavanja depozita. One obično dodatni kreditni potencijal obezbeđuju putem pozajmica kod banaka i drugih finansijskih organizacija, uz plaćanje tržišnih kamatnih stopa.

Kreditne unije se pojavljuju kao neprofitne organizacije starateljskog i kooperativnog karaktera čiji su članovi iz jedne profesije, jednog zanimanja, ili sa jedne teritorije. Pojavljuju se posle štedionica i štedno – kreditnih udruženja. Kreditne unije su novijeg datuma, po broju su velike, a manje su po veličini. Smisao formiranja kreditnih unije jeste da omogući određenoj grupi ljudi da dođe do kredite pod relativno povoljnim uslovima. Kod kreditnih unija depozitari su ujedno i korisnici kredita. Nedostatak izvora sredstava, unija obezbeđuje od pozajmljivanja od drugih finansijskih organizacija i to do visine od 50% sopstvenog kapitala. Obično se na pozajmice plaća veća kamata od tržišne kamatne stope. Deponentima unije (vlasnicima) se isplaćuje prihod od poslovanja kreditne unije. Prihod se isplaćuje u obliku dividende, a ne kamate. Kreditne unije nemaju pravo da izdaju dugoročne hartije od vrednosti. One su posebno aktivne na finansijskim tržištima i u ulozi emitenta i u ulozi investitora.

Bankarski konzorcijum predstavlja pogodan oblik međubankarske saradnje preko koga se obezbeđuju novčana sredstva (u zemlji ili inostranstvu) za finansiranje infrastrukture, velikih investicionih objekata, kongresnih centara, izvoz automobila i sl. Bankarski konzorcijum se može organizovati i za finansiranje proizvodnje na kraći rok, koristeći kredite za obrtna ili trajna obrtna sredstva. Poznati su slučajevi gde dve banke formiraju konzorcijum sa namerom zajedničke proizvodnje, veće isporuke robe za izvoz, držanja robe na zalihama zbog nedostatka određene robe na tržištu. (Kittredge, 2003)

Osiguravajuće kompanije predstavljaju institucionalne investitore. Posluju sa velikim brojem klijenata i organizuju ugovorenu štednju. Za svoje pružene usluge naplaćuju različite vrste premija. Ugovornom štednjom aktiviraju najsitnije finansijske viškove novčanih sredstava od postojećih i potencijalnih tržišnih transaktora. Prikupljena sredstva imaju oblik ugovorene štednje i plasiraju se u likvidne i sigurne državne hartije od vrednosti. Osiguravajuće kompanije za životno osiguranje se bave upravljanjem sa penzionim fondovima, ostvarujući pri tom značajne prihode. Stalnim prikupljanjem sredstava osiguravajuće kompanije kontinuelno obogaćuju svoju ponudu. Pored obezbeđivanja većeg stepena sigurnosti (fizičkim i pravnim licima), osiguravajuće kompanije ulažu "slobodna" novčana sredstva u plasmane sa niskom stopom prinosa i sa visokom stopom stabilnosti. S obzirom na to da nemaju problem sa likvidnošću, sredstva penzionih fondova se plasiraju kao dugoročna aktiva u državne obveznice, u obveznice preduzeća i stambene kredite. Kod osiguravajućih kompanija se štednja

smanjuje samo u uslovima rasta stope inflacije. Upoređujući instituciju za osiguranje života i instituciju za osiguranje imovine, može se izvesti zaključak, da ova druga institucija nema dovoljno stabilan i predvidljiv priliv sredstava. S obzirom na to da institucija za osiguranje imovine ima potrebu za većom likvidnošću, ona na svoje plasmane očekuje i veće prinose, uz veću stopu rizika. Prodajom polise doživotnog osiguranja osiguravajuće kompanije mobilišu štednju, jer je plaća premija koju do kraja života klijenta koristi kompanija kapitališući sa premijom na finansijskom tržištu. Svaka osiguravajuća kompanija ima na finansijskom tržištu dvostruku ulogu: obavlja funkciju osiguranja i investira prikupljena novčana sredstva po osnovu osiguranja. (Kolin, 2001)

Penzioni fondovi predstavljaju institucionalne investitore i sa tog aspekta su slične osiguravajućim kompanijama. Za penzione fondove je karakteristično, da priliv sredstava ostvaruju u kontinuiranoj dinamici, a da su odlivi sredstava predvidljivi. Ova konstatacija upućuje na zaključak, da kod penzionih fondova ne bi trebao da bude prisutan problem nelikvidnosti, jer oni viškove finansijskih sredstava mogu plasirati na tržištu kapitala. Penzioni fondovi funkcionišu na principu penzionih planova preko kojih se predviđaju potrebna sredstva, investiranje tih sredstava i isplate naknade vlasnicima penzionih fondova. Zbog značajnog kapitala penzioni fondovi su pod kontrolom države, federalne vlade ili privatne kompanije.

Poverenički fondovi prikupljaju štednju od pojedinačnih investitora, kupuju sa tom štednjom investicioni portfolio kojim se povećava likvidnosni i profitabilni potencijal pojedinačnih investitora. Struktura portfolija se vrednuje dnevno i prodaje se individualnim investitorima srazmerno sredstvima koje su uložili. Primanjem štednje, poverenički fond je dužan da proda individualnom investitoru jedan deo postojećeg portfolija. Sa druge strane, poverenički fond ima obavezu da otkupi od individualnog investitora deo portfolija. Cena ponude (prodajna cena) predstavlja gornji limit, a cena licitacije (kupovna cena) predstavlja donji limit cene.

U praksi su **investiciona društva** često nepravedno poistovećivana sa povereničkim fondovima, što nije tačno. Investiciona društva nisu fondovi već preduzeća koja se bave trgovinom, pri čemu koriste svoj kapital da bi kupili ili prodali akcije drugom preduzeću. Investiciona društva daju prednost "malim" investitorima. Investiciono društvo uvode planove štednje koje povezuju sa penzionim planovima i životnim osiguranjem. Ova društva su mnogo manje ograničena u vođenju svoje poslovne politike i imaju pravo da kupuju akcije preduzeća koja se ne kotiraju na berzi. Takođe imaju pravo da investiraju u hipoteke, koriste opcije i fjučers ugovore.

Zaključak

Industrijski razvoj i razvoj finansijskog sistema predstavljaju dva međusobno uslovljena procesa. Specijalizacija uproizvodnji i rast obima poslovanja preduzeća uslovlili su potrebu preduzetnika za eksternim izvorima finansiranja. S druge strane, asimetrična distribucija informacija i visoki troškovi realizacije transakcija podstakli su udruživanje većeg broja individualnih štediša i osnivanje finansijskih posrednika (banaka). Ublažavanje tržišnih barijera omogućilo je subjektima koji pozajmljuju finansijska sredstva pristup većim iznosima kredita po povoljnijim uslovima. Dakle, rastuća specijalizacija u proizvodnji i niži troškovi kreditiranja preduzetnika predstavljali su važne činioce ekonomskog rasta razvijenih zemalja.

Fintech kompanije nisu novost u finansijskoj industriji u svetu. Tek u poslednjih par godina ova oblast ostvarila je značajan prodor na tržište koje je tradicionalno pripadalo bankama. Pojava ovakvih kompanija, koje su razvijanjem IT rešenja uspele da unesu inovacije u

finansijske usluge, smanjujući troškove i povećavajući brzinu usluga, postala je direktna pretnja za banke.

Banka kao jaka, stabilna institucija koja raspolaže zaštićenim podacima, velikim brojem klijenata, zna da upravlja rizicima i vodi naplatu, može samo da dobije od Fintech saradnje. Fintech kompanije, koje sa bržim i boljim rešenjima za određene usluge, načinom profilisanja, fleksibilnosti i mogućnosti pravljenja ušteda, otvaraju prostor za konkurentske uslove na tržištu i veću dobit kako za banke, tako i za korisnike. Većina finansijskih institucija obavlja posredničku ulogu. Značajnu ulogu na finansijskom tržištu imaju i institucije koje pružaju finansijske usluge i obezbeđuju uslove za neposredno finansiranje – transfer finansijskih instrumenata između suficitarnog i deficitarnog sektora.

Literatura

- [1] Douglas, A., Zeysche, D., Buckley, R., Barberis, J., (2017), FinTech and RegTech, Enabling Innovation while Preserving Financial Stability, Georgetown Journal of International Affairs 18(3).
- [2] Dragutinović, D., (2018), Finanansijske inovacije, finansijska stabilnost i regulacija, Kvartalni monitor br. 55, Ekonomski fakultet, Beograd.
- [3] EMPEA: Private Equity Investment, Trends and Opportunities in Global Emerging Markets, (2006), ABV ACP Conference, Porto Alegre, Brasil.
- [4] Erić, D., (2004), Finansijsko tržište i instrumenti, Naučna knjiga, Beograd.
- [5] Financial Stability Board, (2019), FinTech and market structure in financial services: Market developments and potential financial stability implications, Financial Stability Board.
- [6] Haim, L., (2000), Fundamentals of Investments, Financial Times, Prentice Hall, Inc, New York.
- [7] Kittredge, G., (2003), A Comparison of US and UK Private Equity Funds, Debevoise Plimpton, Velika Britanija.
- [8] Kolin, M., (2001), Financial Institutions and Markets, Mc Grow – Hill, New York.
- [9] Sanader, D., (2014), Mobilno bankarstvo: novi trend u savremenom bankarskom sektoru, Predstavništvo SAS Institute, Beograd.
- [10] Vunjak, N., Kovačević, Lj., (2006), Bankarstvo (Bankarski menadžment), Ekonomski fakultet, Subotica.